

УНИВЕРЗИТЕТ „СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЈ“ - СКОПЈЕ
ИНСТИТУТ ЗА МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК „КРСТЕ МИСИРКОВ“

Меѓународна научна конференција

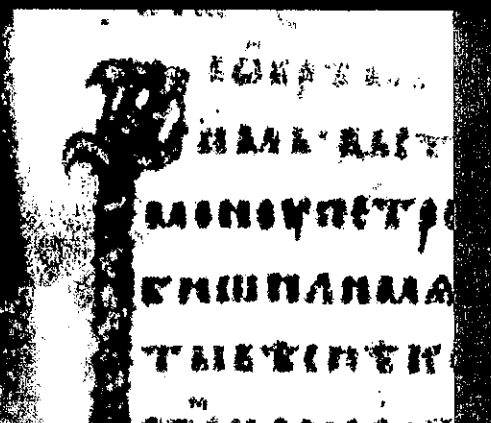
МИСИРКОВ – ПРЕДИЗВИК ЗА НОВИ ПРОУЧУВАЊА ВО НАУКАТА

Струмица, 2 и 3 ноември 2016

ИКО-УМЕТНИЧКИ ОМАЗ

Е КОНЕСКИ
И / ДЕЦЕМБАР 2013

УНИВЕРЗИТЕТ „СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЈ“ - СКОПЈЕ
ИНСТИТУТ ЗА МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК „КРСТЕ МИСИРКОВ“

РЕДАКЦИСКИ ОДБОР

д-р Снежана Велковска, претседател

д-р Елена Јованова-Грујовска, директор

д-р Мери Јосифовска, секретар

д-р Олгица Додевска-Михајловска

д-р Светлана Давкова-Ѓоргиева

д-р Катица Трајкова

д-р Катица Топлиска-Евроска

д-р Макеј Кавка (Полска)

д-р Звонко Танески (Словачка)

д-р Станислав Станковиќ (Србија)

УНИВЕРЗИТЕТ „СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЈ“ - СКОПЈЕ
ИНСТИТУТ ЗА МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК „КРСТЕ МИСИРКОВ“

Меѓународна научна конференција
МИСИРКОВ – ПРЕДИЗВИК ЗА НОВИ ПРОУЧУВАЊА
ВО НАУКАТА

Струмица, 2 и 3 ноември 2016

Наместо предговор:

Добра идеја - одлични резултати

Пролетта 2016 година Советот на Институтот за македонски јазик „Крсте Мисирков“ ја прифати мојата идеја за организирање Отворени денови на Институтот за македонски јазик. Беше одлучено да започнат на 31 октомври во амфитеатарот на Институтот (кој во меѓувреме, како последица од земјотресот, беше поплавен и руиниран) и да бидат посветени на: 90 години од смртта на Крсте Мисирков, 70 години од излегувањето на „Македонската граматика“ од Круме Кепески, 40 години од смртта на Крум Тошев - првиот директор на Институтот и 1100 години од смртта на св. Климент Охридски. За вториот ден беше планирано претставување на најновите институтски изданија, но во договор со координаторот проф. д-р Гоце Цветановски, денот го посветивме на животот, делото и последната книга на н. сов. д-р Олга Иванова, поранешна директорка која што почина на 16 октомври 2016 г. Завршниот ден координаторот проф. д-р Снежана Веновска-Антевска го осмисли како Ден на македонските граматики со реализација на 4 ноември во Македонско село.

Најголемиот предизвик беше на 2 и 3 ноември да се организира Меѓународната научна конференција „Мисирков – предизвик за нови проучувања во науката“. Организацискиот одбор на конференцијата, составен од проверени и докажани учесници во разни организации, но и од ентузијасти подготвени за големи потфати, под претседателство на проф. д-р Снежана Велковска (со над дваесетгодишно искуство во организацијата на „Деновите на Благоја Корубин“) беше гаранција за одличната реализација.

Проблем беа само финансиските средства. Дотогаш Министерството за образование и наука ги финансираше само јубилејните одбележувања на Институтот (на секои 10 години). Во потрагата по спонзори и поддржувачи на Институтот за македонски јазик, есента 2016 во пресрет ни излезе Општина Струмица со тогашниот градоначалник г. Зоран Заев, за што изразуваме неизмерна благодарност. Во истиот период, со залагање на г. Живко Колчаковски

од ресорот Наука при, и МОН ни додели средства за Отворените денови и за конференцијата, за што сме многу благодарни.

Така, сите наши планови ги реализиравме и имавме одлични први Отворени денови на Институтот за македонски јазик. Наместо планираните триесетина, Организацискиот одбор прифати 55 учесници со 51 реферат од: РСМ Македонија, Соединетите Американски Држави, Полска, Србија, Албанија и Кина. Македонските учесници, освен од Институтот за македонски јазик, беа од: Филолошкиот факултет „Блаже Конески“, Педагошкиот факултет, Институтот за национална историја, Институтот за фолклор (придружни или членки на УКИМ), потоа од МАНУ, Универзитетот „Гоце Делчев“, Државниот универзитет во Тетово и Универзитетот ФОН.

Конференцијата се одржа во Струмица, а ја отвори домаќинот – градоначалникот г. Зоран Заев, при што ја истакна поддршката на проучувањата на македонскиот јазик. Свои поздравни обраќања имаа проф. д-р Елена Јованова-Грујовска, директорка на Институтот и проф. д-р Снежана Велковска, претседателка на Организацискиот одбор.

Добрата идеја со добра волја и со добра поддршка дава резултати. Отворените денови на Институтот за македонски јазик „Крсте Мисирков“ и меѓународната конференција стануваат традиција. Годинава на ред се четвртите...

Првите чекори се најтешки, затоа и со задоцнување излегува овој зборник што топло ѝ го препорачуваме на научната јавност.

Со почит,

Елена Јованова-Грујовска

ПРЕДГОВОР

Првата Меѓународна научна конференција како дел од манифестацијата Отворени денови на Институтот за македонски јазик „Крсте Мисирков“ на тема „Мисирков – предизвик за нови проучувања во науката“ се одржа под покровителство на Општина Струмица со учество на 55 учесници со 51 реферат од: Македонија, Соединетите Американски Држави, Полска, Словачка, Србија, Албанија и Кина. Македонските учесници, освен од Институтот за македонски јазик, беа од: Филолошкиот факултет „Блаже Конески“, Педагошкиот факултет, Институтот за национална историја, Институтот за фолклор, потоа од МАНУ, Универзитетот „Гоце Делчев“, Државниот универзитет во Тетово и Универзитетот ФОН.

За жал, не бевме во можност да ги отпечатиме сите презентирани реферати. На авторите што ни ги доверија своите текстови срдечно им благодариме.

Од Редакцискиот одбор

СОДРЖИНА

Коста Пеев МИСИРКОВ СО ПОЗАЈМЕНИТЕ БАЛКАНИЗМИ ПРВ ГО ПРИКЛУЧИЛ МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК КОН БАЛКАНСКАТА ЈАЗИЧНА АЛИЈАНСА	7
Лилјана Макаријоска ЛЕКСИКАТА ВО ДЕЛОТО НА МИСИРКОВ ОД АСПЕКТ НА ОДНОСОТ КОН ТРАДИЦИЈАТА	22
Веселинка Лаброска ДЕЛОТО НА КРСТЕ МИСИРКОВ ПРЕКУ ПЕРОТО НА БЛАЖЕ РИСТОВСКИ	39
Звонко Таневски ЉУДОВИТ ШТУР И КРСТЕ ПЕТКОВ МИСИРКОВ	49
Виолета Николовска НАРОДНИОТ ИДЕАЛ НА МИСИРКОВ ПРОЧИТАН ДЕНЕС ВО ОДНОС НА МАКЕДОНСКИОТ ЛИТЕРАТУРЕН ЈАЗИК	63
Зоран Спасовски МИСИРКОВ ВО МАКЕДОНСКИОТ ИСТОРИСКИ КОНТЕКСТ ...	70
Елена Јованова-Грујовска, Елизабета Кузмановска МИСИРКОВ – ПОТСЕТНИК ЗА МЕДИУМСКАТА ЈАЗИЧНА КУЛТУРА	78
Лидија Тантуровска ЗА „МАКЕДОНЦКИТЕ РАБОТИ“ ПРЕКУ ЕСПЕРАНТО ДО ЕВРОПА И ВО СВЕТОТ	86
Катерина Петровска-Кузманова ЛИКОТ И ДЕЛОТО НА МИСИРКОВ ВО СОВРЕМЕНА ТЕАТАРСКА ВИЗУРА	95

Марија Гркова КРСТЕ МИСИРКОВ ВО НАСТАВАТА ПО ПРЕДМЕТОТ МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК	102
Драгана Кузмановска, Снежана Кирова, Биљана Иванова ЕДНА ЛАСТОВИЧКА НЕ ПРАВИ ПРОЛЕТ	116
Олгица Додевска-Михајловска ОДНОСОТ НА БЛАЖЕ КОНЕСКИ КОН ПОДБОРОТ ОД ЛЕКСИЧКОТО НАСЛЕДСТВО	124
Макеј Кавка ЛИТЕРАТУРНАТА КОДИФИКАЦИЈА НА МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК ВО ВТОРАТА ПОЛОВИНА НА XX ВЕК	130
Виктор Фридман ТУРЦИЗМИТЕ ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК ОД МИСИРКОВ ДО ДЕНЕС	145
Искра Пановска-Димкова ЗА НЕКОИ ПОСЕРИОЗНИ ПРОБЛЕМИ СО КОИ СЕ СООЧУВА СТАНДАРДНИОТ МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК ДЕНЕС	154
Снежана Велковска СЕМАНТИЧКИ АСПЕКТИ НА ОНОМАТОПЕЈАТА	163
Катица Топлиска-Евроска ГЛАГОЛИТЕ ВАРИ, ПРЖИ, ПЕЧЕ – МОТИВИРАЧКИ ОСНОВИ ЗА ИМЕНСКИ ОБРАЗУВАЊА ВО ОБЛАСТА 'ХРАНА'	173
Елизабета Бандиловска-Ралповска ОПИСНИТЕ ПРИДАВКИ ОД ЛЕКСИЧКО-СЕМАНТИЧКИ АСПЕКТ	178
Татјана Гочкова-Стојановска НЕКОЛКУ ЗБОРА ЗА ЈАЗИЧНОТО ПЛАНИРАЊЕ НА СОВРЕМЕНИОТ МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК	188
Лилјана Митковска ГРАМАТИЧКА ВАРИЈАБИЛНОСТ: УПОТРЕБАТА НА ПРЕДЛОГОТ НА СО ГЛАГОЛСКАТА ИМЕНКА	195

Мери Јосифовска ТОПЕНИМИЈАТА НА СЕЛОТО ПОСТОЛ, ЕНИЦЕВАРДАРСКО ..	211
Весна Миовска СПЕЦИФИКИ НА ХИПОКОРИСТИКАТА ВО КРИВОПАЛАНЕЧКО	225
Светлана Давкова-Ѓоргиева КАТЕГОРИЈАТА ВРЕМЕ ВО НАРОДНАТА КУЛТУРА НА МАКЕДОНЦИТЕ	239
Васил Дрвошанов ИМЕНУВАЊЕТО НА УТОКАТА ВО МАКЕДОНСКИТЕ ГОВОРИ	247
Гоце Цветановски ЗА ПАДЕЖНАТА РЕКЦИЈА ВО МАКЕДОНСКИТЕ ДИЈАЛЕКТИ (СО ПОСЕБЕН ОСВРТ НА АКУЗАТИВНИОТ ОДНОС)	262
Јордана Марковиќ ПОГРАНИЧНИ СРПСКИ И МАКЕДОНСКИ ГОВОРИ У СВЕТЛУ ЈЕЗИЧКЕ ИНТЕРФЕРЕНЦИЈЕ	279
Јаворка Маринковиќ СТАРИЈИ И НОВИЈИ СИСТЕМИ АКЦЕНТУАЦИЈЕ У ШТОКАВСКИМ ГОВОРИМА	293
Катица Трајкова МОТИВИТЕ НА ИНИЦИЈАЛИТЕ ВО РАДОМИРОВОТО ЕВАНГЕЛИЕ	300
Соња Новотни ДЕНАЗАЛИЗАЦИЈАТА НА НОСОВКАТА Ж ВО ВЕРКОВИЌЕВИОТ АПОСТОЛ	314
Михајло Марковиќ ФРЕКВЕНТНОСТА НА СЕМИТИЗМИТЕ (НИЗ ПРИЗМА НА КОНТЕКСТУАЛЕН ПРИКАЗ) ВО СЛЕПЧ, ОГЛЕД И РАЗЛИЧ ...	325

Димитар Пандев МЕЃУ ТРПЕЗАТА И ГОСТИЛНИЦАТА (ПРИЛОГ КОН ТОЛКУВАЊЕТО НА СВЕТИКЛИМЕНТОВАТА ЈАЗИЧНА МЕТАФОРА)	334
Мери Цубалевска АРХАИЗИРАЊЕ НА ЈАЗИКОТ ВО ТВОРЕШТВОТО НА МИХАИЛ РЕНЦОВ	344
Снежана Петрова-Џамбазова ЗА РЕКЛАМИРАЧКИТЕ РАБОТИ	360
Луо Јун НАЗИВИТЕ НА КИНЕСКАТА ТРАДИЦИОНАЛНА МЕДИЦИНА ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК	364
Христина Андоновска, Ивица Смоковски ПОСЕБНОСТА НА МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК – МАКЕДОНСКО- СРПСКО-БУГАРСКА ПАРАЛЕЛА (ВРЗ ПРИМЕРИ ОД ЛЕКСИЧКО- СЕМАНТИЧКОТО ПОЛЕ ‘ДИЈАБЕТЕС’)	369
Благица Петковска МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК ВО ОБРАЗОВАНИЕТО НА КРАЈОТ ОД XX И ПОЧЕТОКОТ НА XXI ВЕК – СО АКЦЕНТ ВРЗ ПРИМАРНОТО ОБРАЗОВАНИЕ	380
Станислав Станковиќ ЦЕЛИТЕ И АКТИВНОСТИТЕ НА МАКЕДОНСКИОТ КУЛТУРЕН ЦЕНТАР „БЛАЖЕ КОНЕСКИ“ ВО ПАНЧЕВО	394
Јованка Денкова ТЕМАТА НА СМРТТА ВО МАКЕДОНСКАТА КНИЖЕВНОСТ ЗА ДЕЦА И МЛАДИ	415

Издавач

Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“ – Скопје

Уредник на издавачот

д-р Елена Јованова-Грујовска

Уредници на изданието

д-р Снежана Велковска

д-р Мери Јосифовска

Јазична редакција – Редакцискиот одбор

Коректура

д-р Мери Јосифовска

Компјутерска подготовка и печат

Vinsent-grafika

Тираж

150

Финансирано од Министерство за образование и наука на Република

Северна Македонија и од Општина Струмица

CIP - Каталогизација во публикација

Национална и универзитетска библиотека "Св. Климент Охридски", Скопје

80-05Мисирков, К. П.(062)(082)

929Мисирков, К. П.(062)(082)

811.163.3(062)(082)

МИСИРКИОВ - предизвик за нови проучувања во науката : Меѓународна научна конференција, 2 и 3 ноември 2016, Струмица / [редакциски одбор Снежана Велковска ... и др.]. - Скопје : Институт за македонски јазик "Крсте Мисирков", 2019. - 437 стр. : илустр. ; 24 см

Фусноти кон текстот. - Библиографија кон трудовите. - Summaries кон трудовите

ISBN 978-608-220-054-5

а) Мисирков, Крсте Петков (1874-1929) - Собири - Зборници б) Македонски јазик - Собири - Зборници

COBISS.MK-ID 111015434

929 Мисирков, К.П.
811.163.3:37.091.214

м-р Марија Гркова
marija_19@yahoo.com

КРСТЕ МИСИРКОВ ВО НАСТАВАТА ПО ПРЕДМЕТОТ МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК

Апстракт: Крсте Петков Мисирков наоѓа свое место и во наставните планови и програми по предметот Македонски јазик. Според наставните програми по овој предмет, Мисирков е застапен и во основното и во средното образование. Во основното образование се среќава како методичка единица во IX одделение, а во средното образование: во I година – во тригодишното средно стручно образование; во II година – во четиригодишното средно стручно образование; и во III година – во гимназиското образование. Методичките единици за Крсте Мисирков, обично, се сместени во програмското подрачје: Јазик. По овој повод ќе се обидеме да ги разгледаме методичките единици поврзани со животот и со делото на Мисирков и нивната соодветна застапеност.

Клучни зборови: Крсте Петков Мисирков, наставни програми, наставен предмет Македонски јазик, основно образование, средно образование.

Како основоположник на современата македонска научна историографија и прв кодификатор на современиот македонски литературен/стандарден јазик, Крсте Петков Мисирков зборува за себе исклучиво преку своите дела, или, ако сакаме, преку својот пишан збор. Неговото име, неговиот живот и дело се среќаваат во текстовите на многу писатели, како македонски, така и странски. Особено, неговото дело е „темелот“ врз кој цврсто е изграден денешниот стандарден македонски јазик. Според тоа, можеме да кажеме дека Мисирков бил и уште е инспирација за голем број автори.

Според Ристовски (Ристовски 2011: 11), Мисирков редовно наоѓал свое место и во проучувањата на одамнешните автори, како што е Рацин, за кој, со сигурност знаеме дека посветил особено

внимание на делото „За македонските работи“ и се поучувал од погледите на Мисирков за македонскиот национален и јазично-литературен развoтoк, но не нашол можности да го искаже својот став и однос кон јавноста.

Од горенаведеното, но и од големиот број цитирани Мисиркови зборови, станува јасно, зошто Мисирков редовно е застапен и во учебниците по предметот Македонски јазик во основното и во средното образование, или, пак, како методичка единица во наставните програми за овој предмет. Нашата цел по овој повод е да направиме обид да ги разгледаме методичките единици поврзани со животот и со делото на Мисирков и нивната соодветна застапеност.

Мисирков во наставните програми по предметот Македонски јазик

Од наставните програми преземени од Бирото за развој на образованието¹, при Министерството за образование на РМ, по предметот Македонски јазик, за основно и за средно образование, може да се забележи дека Крсте Петков Мисирков во основното образование се среќава како методичка единица во IX одделение, а во средното образование: во I година – во тригодишното средно стручно образование; во II година – во четиригодишното средно стручно образование; и во III година – во гимназиското образование.

Според Петковска (Петковска 2010: 289), Македонскиот јазик како ниеден друг образовен предмет, е во најнепосреден однос со процесите во човечкото мислење. Првите и основни задачи што треба да се реализираат по овој предмет, според авторката се: кај учениците да се развива мислењето преку слушање, говорење и пишување на стандарднојазичната норма на македонскиот јазик; да се запознае неговата природа; учениците да ги развиваат способностите за изразување и творење; комуницирање; како и да се запознаат и да ги доживуваат уметничките вредности на литературните дела, и врз таа основа кај нив да се развиваат чувствата, моралните, естетските и уметничките вредности.

Во својата статија, Петковска (Петковска 2010: 291), споменува и дека програмското подрачје Јазик може да има многу разновидна организација, зашто има многу стручни и

¹ <http://www.bro.gov.mk/index.php?q=mk/nastavni-programi>, пристапно на 28.10.2016 година.

организациски посебности, коишто можат да овозможат творечка наставна организација на часот по Македонски јазик.

Методичките единици за Крсте Мисирков, се сместени токму во програмското подрачје Јазик, во наставните програми по предметот Македонски јазик, за основото и за средното образование.

I. Во основното образование, методичката единица за Мисирков се среќава во IX одделение.

Во наставната програма по предметот Македонски јазик за IX одделение, се споменуваат следниве цели што треба да ги постигне ученикот:

- да се запознае со личноста и делото на Крсте Петков Мисирков и неговиот влог кон развојот на македонскиот јазик;
- да се запознае со процесите пред кодификацијата на македонскиот јазик и со важните историски датуми;
- да знае кога е извршена кодификацијата на македонскиот литературен/стандарден јазик: донесувањето на азбуката и на правописот; и
- да се запознае со првите значајни дела (граматики, правопис и сл.), каде што се дадени насоките за развојот на македонскиот литературен/стандарден јазик.

Според истата наставна програма, учениците ги остваруваат споменатите цели преку следниве содржини:

- Македонскиот јазик во XX век;
- Крсте Петков Мисирков и неговата книга „За македонските работи“; и
- Македонскиот јазик меѓу двете светски војни.

II. Во средното образование, методичките единици за Мисирков се среќаваат во:

1. I година – во тригодишното средно стручно образование;

Во наставната програма по предметот Македонски јазик се споменуваат следниве цели што треба да ги постигне ученикот:

- да ги именува основните био-библиографски податоци за Крсте Петков Мисирков;
- да ги толкува ставовите на Мисирков за македонскиот литературен/стандарден јазик од различна временска дистанца;
- да ги споредува ставовите на Мисирков за македонскиот јазик со ставовите на другите македонски интелектуалци по прашањето за јазикот;
- да ја анализира статијата „Неколку зборови за македонскиот литературен јазик“.

Според оваа наставна програма, учениците ги остваруваат наведените цели преку следниве содржини:

- Крсте Петков Мисирков – био-библиографски податоци; и
- Мисирковите погледи за македонскиот литературен/стандарден јазик, преку делото „За македонските работи – Неколку збори за македонскиот литературен јазик“.

2. II година – во четиригодишното средно стручно образование.

Во наставната програма по предметот Македонски јазик се споменува следнава цел што треба да ја постигне ученикот:

- да го сфати значењето на Мисирков и неговите ставови за македонскиот литературен/стандарден јазик како во времето кога се изречени така и од денешен аспект.

Учениците ја остваруваат оваа цел преку следниве области и содржини:

- Крсте Петков Мисирков: живот и дело и неговите погледи кон македонскиот литературен/стандарден јазик.
- Делото „За македонските работи – Неколку збори за македонскиот литературен јазик“.

3. III година – во гимназиското образование.

Во наставната програма по предметот Македонски јазик се споменуваат следниве цели што треба да ги постигне ученикот:

- да ги наведе и да ги коментира погледите и ставовите на Крсте Петков Мисирков;
- да го определи нивното значење – историско за македонскиот литературен јазик;
- да изврши анализа на јазичните особености на погледите на Мисирков во споредба со стандардниот јазик;
- да ја дефинира кодификацијата и да го определи нејзиното историско значење.

Учениците ги остваруваат овие цели преку следниве области и содржини:

- Погледите на Крсте Петков Мисирков за македонскиот јазик.
- Кодификацијата на македонскиот стандарден јазик.

**Мисирков во учебниците по предметот
Македонски јазик**

За потребите на ова истражување ги земавме учебниците по предметот Македонски јазик во кои е пишувано за Мисирков и кои актуелно се користат во образовниот систем во Штип.

1. Така, учебникот Македонски јазик за VIII одделение² од Снежана Велковска и од Соња Јовановска актуелно се користи по предметот Македонски јазик во IX одделение, во новиот образовен систем – деветгодишното основно образование.

Во програмското подрачје Јазик од овој учебник, наоѓа свое место и методичката единица за Крсте Мисирков.

На самиот почеток од оваа методичка единица (Велковска, Јовановска 2010:7) се споменува за зголемениот интерес од народната литература кој се појавил кон средината на XIX век. Кон крајот на овој век се засилува настојувањето да се оформи посебен македонски литературен јазик, токму затоа „За македонските работи“ од Мисирков е едно од основните дела напишани во овој период, за македонскиот народ и за неговиот јазик.

Во овој учебник (Велковска, Јовановска 2010:7) се споменуваат и дел од предлозите и од ставовите кој Мисирков ги изнел во последната статија од делото „За македонските работи“ – Неколку зборои за македонскијот литературен јазик“, како што се: централното наречје да биде основата за македонскиот литературен јазик; правописот да биде фонетски; и во лексиката да бидат вклучени елементи од сите македонски говори. Во однос на изговорот, во учебникот (Велковска, Јовановска 2010:8) се споменати следниве Мисиркови карактеристики од неговата книга: испуштањето на интервокалното **в**; употребата на групата **шч**; и изговорот на **јн** наместо **њ**.

2. Во четиригодишното средно стручно образование, методичката единица за Мисирков се среќава во актуелниот учебник Македонски јазик и литература за II година за средно стручно образование (за сите струки)³, од Васил Тоциновски и од Ранко Младеноски. Во овој учебник (Тоциновски, Младеноски 2010:10), учениците најпрвин го запознаваат Мисирков како следбеник на Лозарите, а потоа накусо се споменува и неговата биографија.

Во учебникот (Тоциновски, Младеноски 2010:13) особено се посветува внимание за политичките залагања на Мисирков преку неговите први текстови: *Самоопределувањето на Македонците, Македонија и словенството, Македонски национализам, Македонска култура, Нашата вера, Борба за автономија*.

Со оглед на тоа што делото „За македонските работи“ е најзначајното дело на Мисирков, но и основата на современиот македонски стандарден јазик, во учебникот (Тоциновски,

² Велковска, С., Јовановска, С. 2010:Македонски јазик за VIII одделение. Скопје: Графички центар дооел.

³ Тоциновски, В., Младеноски, Р. 2010:Македонски јазик и литература за II година за средно стручно образование (за сите струки). Скопје: Графички центар дооел.

Младеноски 2010:14) се споменуваат сите статии од делото, одделно, а се разгледуваат неговите ставови, принципи и предлози врз кои се создава македонскиот литературен јазик од последната статија Неколку зборои за македонскиот литературен јазик“.

3. Во програмското подрачје Македонски јазик од учебникот Македонски јазик и литература, учебник за III година за реформираното гимназиско образование⁴ од Венко Андоновски, Марјан Марковиќ и од Глигор Стојковски, се споменуваат и **Погледите на Крсте Петков Мисирков за македонскиот јазик**. Во овој дел од учебникот (Андоновски, Марковиќ, Стојковски 2003:260) се споменува и за стремежот на Мисирков кон оформувањето на македонски литературен јазик, или, јазикот на Македонците. Авторите на учебникот преку примери ги разгледуваат предлозите на Мисирков во однос на изговорот. Па така, се споменува дека делото „За македонските работи“ е пишувано со таков јазик кој ги вклучува особеностите од централните македонски говори. Во 3 л. сегашно време е употребувана наставката –**т**: *мислит, имат, требит*; **шч** наместо **шт**: *нишчо, опшчо, шчо*; **јн** наместо **њ**: *којн, сирејне*; и испуштањето на интервокалното **в**: *чоек, праит, осноа* и др. Во однос на фонетиката, во пишаниот збор на Мисирков се забележува апостроф кај: **к’**, **г’**, **љ’** и **њ’**, а гласот **ј** го одбележува со **i**: *iet, kai*. Според учебникот (Андоновски, Марковиќ, Стојковски 2003:261), Мисирков се залага за правопис кој е многу близок до денешниот, а со своите ставови ги поставува основите на современиот македонски литературен јазик. Во овој учебник е даден извадок од последната статија во делото „За македонските работи“ – „Неколку зборои за македонскиот литературен јазик“.

За Мисирковите работи

Низ научната и стручната литература за македонскиот јазик можат да се најдат бројни научни и литературни трудови за животот и за делото на Мисирков, разгледани од повеќе аспекти.

Но, од наведеното во претходниот поднаслов, јасно е дека во учебниците по предметот Македонски јазик, кога станува збор за методичката единица за К. П. Мисирков, главно е пишувано за неговата книга „За македонските работи“, со посебен осврт кон последната статија „Неколку зборои за македонскиот литературен јазик“. Од тие причини, во овој дел од трудот ќе направиме обид да

⁴ Андоновски, В., Марковиќ, М., Стојковски, Г. 2003: *Македонски јазик и литература учебник за III година за реформираното гимназиско образование*. Скопје: Народна и универзитетска библиотека „Св. Климент Охридски“.

разгледаме некои општо познати ставови поврзани со делото, напишани од повеќе автори, а кои не нашле свое место во учебниците по предметот Македонски јазик, од различни причини.

Според пишувањата на Ристовски (Ристовски 2011: 301), постојат многу малку податоци за судбината на книгата „За македонските работи“. Но, и тие потврдуваат дека книгата била отпечатена, а потоа и уништувана. Авторот споменува дека Мисирковата книга била објавена кон средината на декември (според некои извори во септември) 1903 година во Софија, а спротивно од некои пишувања во македонската литература, не бил уништен „целиот тираж“. Заслугата за зачувувањето на ова дело, повторно ја имал Мисирков, кој се погрижил да ги снабди книжарниците и бутките во Бугарија, каде слободно се продавала и да ја заштити од дејноста врз книгата на некои бугарски уништувачи (тогашните власти). При што, како што е наведено на самиот почеток на Мисирковата книга (Мисирков, За македонските работи, 5), останале десетина примероци.

Четириесет години по објавувањето на книгата, се создадоа услови за спроведување на поставките на Мисирков, дури во 1944 година, пишува Минова-Ѓуркова (Минова-Ѓуркова 2005: 224). Според авторката, во 1945 година е направена нивна разработка и неопходна корекција, во што челно место има Блаже Конески како автор на основните трудови и како организатор на научната дејност кај нас. Во разработката на нормата активно учествува Благоја Корубин.

Во 1946 година, излегува од печат второто издание на Мисирковата книга во Скопје, со која е претставен националниот деец пред македонскиот народ, а предговорот на Даре Џамбаз е прв комплетен приказ за животот и за делото на Мисирков (сп. Ристовски 2011: 11).

Веќе во 1963 година, Благоја Корубин го приреди изданието К. П. Мисирков, со кое добиваме дотогаш најполн преглед на Мисирковата разновидна дејност (Ристовски 2011: 12).

Во 2002 година, по повод 100-годишнината на книгата „За македонските работи“ од Мисирков, е објавенофототипно издание на капиталното дело на Мисирков. Книгата е подготвена од Даре Џамбаз, а објавена од Државното книгоиздателство на Македонија во 1946 година. Делото содржи пет глави поделени во 140 страници. На самиот почеток е даден предговор за изданието, како и „предгоор“⁵ од Мисирков, кој го завршува со следниве ставови (Мисирков, Предгоор, 1903: 16): „Со тије неколку зборои јас сакаф да појаснам содржајн’ето на предложената на

⁵ Лексемата е позајмена од јазикот на Мисирков.

македонските читатели книга за најважните за нас прашајн'а.“ И, секако, прашањата за кој пишува Мисирков, а ни се добро познати, се прашања и ставови, кои, наедно, ги носат имињата на главите во ова дело: *Шчо напраифме и што требит да праиме за однапред?, Имат ли се нужда од македонски национални научно-литературни другарства? Националниот сепаратизм: земишчето, на које се имат развијено и ќе се развијат за однапред, Составала, состават и можит ли Македонија да состават от себе оддел'на етнографска и политична јединица?* и *Неколку зборои за македонскиот литературен јазик.*

Како што е познато од учебниците по предметот Македонски јазик, во кои е застапена наставна содржина за Мисирков, најпозната и најобработувана статија од неговата книга е последната „Неколку зборои за македонскиот литературен јазик“. Во статијата Мисирков наведува(Мисирков, За македонските работи, 130): „Јазикот е стредство, со које није познааме, шчо мислит, шчо осек'ат и шчо сакат нашијот собеседник. Во јазикот се имаат оддел'ни гласовни знакои или зборои за сите мисли, осек'ајн'а и сакајн'а на једен чоек, за тоа јазикот на једен народ јет негоо дуовно богатство и наследство, во које се закл'учуваат, отпечатени во гласовни знакои или зборои, сите народни мисли, осек'ајн'а и сакајн'а, со који имат живено и живит једен народ и који се предаваат, као нешто свето од једно поколејн'е на друго.“

Според Минова-Ѓуркова (Минова-Ѓуркова 2005: 223), Мисирков ги определи трите столба на кои стои цврсто до денес нашиот стандарден јазик. Авторката смета дека Мисирков и во практика ги спроведе своите поставки.

Тие три столба за кои пишува Минова-Ѓуркова (Минова-Ѓуркова 2005: 223) се:

- дијалектната основа (како што е познато, Мисирков се определува за централните македонски говори, или, пак, како што пишува Мисирков (Мисирков, За македонските работи, 139): „Прилепско – Битолското наречије за литературен јазик, као једнакво далеко и от србцкијот и бугарцкијот јазици, и централно во Македонија“);
- правописот (Мисирков се застапува за фонетски, односно за фонолошки, или, пак, за фонетско-фонолошки правопис, со извесни отстапки на етимологијата. За ова Мисирков пишува(Мисирков, За македонските работи, 139): „Фонетичнијот праопис со употребените во таја книга писмени знакои и со мали отстапки на етимологијата“);
- лексиката, според Мисирков треба да се збогатува од сите македонски говори, или, како што самиот пишува(Мисирков, За македонските работи, 139):

„Речничнијот материјал да јет собрајн’ет от сите македонски наречја“.

Според Тантуровска (Л. Тантуровска 1998: 183 – 200), пак, кога станува збор за синтаксичките карактеристи на јазикот на Мисирков, особено за удвојувањето на директниот и на индиректниот објект, ги поддржува научните ставови дека отстапувањето на удвојувањето треба да се бара во воздејството на традицијата, бидејќи појавата не ја познава ниту црковнословенскиот, ниту другите словенски јазици на кои беа упатени македонските книжевни работници во Мисирковиот период.

Сето ова, а и многу повеќе, зборува за важноста на делото „За македонските работи“, во кое Мисирков ја изразил својата мисла, како за јазикот, така и за судбината на еден народ, кој го зборува и треба да го негува тој јазик.

Заклучок

По овој повод, 90-годишнината од смртта на Мисирков, се обидовме да ги разгледаме методичките единици поврзани со неговиот живот и дело, и нивната соодветна застапеност во наставата по предметот Македонски јазик.

Со оглед на тоа што станува збор за важна историска личност за македонскиот народ и јазик, може да се констатира дека Мисирков редовно е застапен, во наставните програми за основно и за средно образование, а според тоа, и во учебниците по предметот Македонски јазик.

Од горенаведениот преглед на наставните програми и на учебниците по предметот Македонски јазик, може да се види дека Мисирков наоѓа свое место како методичка единица во основното образование во IX одделение и во средното образование: во I година – во тригодишното средно стручно образование; во II година – во четиригодишното средно стручно образование; и во III година – во гимназиското образование.

Прегледот на учебниците и на наставните програми, покажа и дека, кога станува збор за Мисирков, главно, е пишувано како за личност која се залага за политичките и за јазичните права на македонскиот народ, на почетокот од минатиот век.

Во секој од споменатите учебници кој актуелно се користи во наставата по предметот Македонски јазик, а во кои е пишувано за Мисирков, се споменува и неговата книга „За македонските работи“, со посебно внимание посветено на петтата статија „Неколку зборои за македонскијот литературен јазик“.

Несомнено, петтата статија се издвојува од претходните четири, од една страна, затоа што во неа се дадени трите основни принципа за македонскиот јазик, а од друга страна, затоа што, како што пишува Мисирков: „Во четирите горни статии на оваа книга ја сакав да обрнам погледите на моите сонародници на нуждата од едно корено изменување на досегашниот процес на нашето дуовно развијане, као и на тоа, да моите возгледи во тој случај не сè нешто ноо и безосновно, а сè само чекор напред во досегашното развијане на нашето национално самосознање да сè затоа сосем природни и основателни“ (Мисирков, За македонските работи, 128).

За крај, ќе споменеме дека независно од количината помалку или повеќе важни податоци сместени во еден учебник, а се однесуваат за одредена историска личност или за важен историски настан за еден народ, за тоа колку информации ќе усвојат учениците за оваа личност, односно, настан, влијаат многу фактори.

Така, на пример, дел од тие фактори, можат да бидат мотивацијата кај учениците или, пак, креативноста на наставникот. Добро подготвен наставник, секогаш ќе најде начин да пренесе најмногу (или, ако сакаме, да го пренесе најважното), пред сè, со повеќе претставување, како на повеќе различни литературни извори, така и на места поврзани со содржината што се учи и се усвојува.

Во случајот со Мисирков, а и како што е наведено во наставните програми по предметот Македонски јазик, на учениците треба да им се укаже можноста да ја посетат Спомен-собата на Мисирков, во рамките на Институтот за македонски јазик „Крсте Мисирков“ во Скопје. Исто така, треба да им се укаже можноста да разгледаат дополнителна литература која сведочи за дејноста на Мисирков, а таква литература (зборници, различни научни изданија и сл.), како што е познато, ја има во изобилство во научно-образовните институции, како што се: Институтот за македонски јазик „Крсте Мисирков“, Катедрата за македонски јазик во рамките на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“, Македонската академија на науките и уметностите во Скопје и други.

Литература

Андоновски Венко, Марковиќ Младен, Стојковски Глигор 2003: *Македонски јазик и литература учебник за III година за реформираното гимназиско образование*. Скопје: Народна и универзитетска библиотека „Св. Климент Охридски“.

Велковска Снежана, Митревски Георги 2005: „Делото на Мисирков „За македонските работи“ од лексикографски аспект“, *Делото на Крсте Мисирков. Зборник од меѓународниот*

научен собир по повод стогодишнината од илегувањето на книгата За македонските работи одржан во Скопје на 27 – 29 ноември 2003 година. Том 2. Скопје: Македонска академија на науките и уметностите: 227 – 233.

Велковска Снежана 2008: „Фразеологијата на Мисирков“. *Македонскиот јазик. Минато, сегашност, иднина. Реферати од научниот собир по повод 50-годишнината од основањето на Институтот. Скопје: Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“: 143 – 146.*

Велковска Снежана, Јовановска Соња 2010: *Македонски јазик за VIII одделение. Скопје: Графички центар дооел.*

Веновска-Антевска Снежана 2005: „Спротивните сврзници во книгата „За македонските работи“ од Крсте П. Мисирков“. *Делото на Крсте Мисирков. Зборник од меѓународниот научен собир по повод стогодишнината од илегувањето на книгата За македонските работи одржан во Скопје на 27 – 29 ноември 2003 година. Том 2. Скопје: Македонска академија на науките и уметностите: 275 – 284.*

Вражиновски Танас 2005: „Погледите на Крсте П. Мисирков во однос на македонската интелигенција и култура“. *Делото на Крсте Мисирков. Зборник од меѓународниот научен собир по повод стогодишнината од излегувањето на книгата За македонските работи одржан во Скопје на 27 – 29 ноември 2003 година. Том 1. Скопје: Македонска академија на науките и уметностите: 137 – 147.*

Дучевска Анета 1996: „Мисирков за себе како автор“. *Македонскиот јазик од Мисирков до денес. Реферати од научниот собир одржан во Скопје на 16 и 17 декември 1993. Скопје: Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“: 143 – 147.*

Корубин Јован 2005: „Мисирковиот социолошки дискурс“. *Делото на Крсте Мисирков. Зборник од меѓународниот научен собир по повод стогодишнината од излегувањето на книгата За македонските работи одржан во Скопје на 27 – 29 ноември 2003 година. Том 1. Скопје: Македонска академија на науките и уметностите: 285 – 293.*

„Крсте Петков Мисирков и национално-културниот развој на македонскиот народ до ослободувањето“, Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“, Скопје, 1976.“

Минова-Ѓуркова Лилјана 2000: „Прашањето на кодификацијата во монографиите објавени во рамките на проектот „Современи промени во словенските јазици““. *Процесот на стандардизацијата на македонскиот јазик во споредба со соодветните процеси во другите словенски и балкански јазици. Тркалезна маса по повод 125-годишнината од раѓањето на Крсте*

Мисирков. Скопје: Македонска академија на науките и уметностите: 29 – 35.

Минова-Ѓуркова Лилјана 2005: „Македонските (јазични) работи денес“. *Делото на Крсте Мисирков. Зборник од меѓународниот научен собир по повод стогодишнината од излегувањето на книгата За македонските работи одржан во Скопје на 27 – 29 ноември 2003 година. Том 2.* Скопје: Македонска академија на науките и уметностите: 223 – 226.

Миовски Мито 1996: „Односот на К. П. Мисирков кон лексичкиот подбор“. *Македонскиот јазик од Мисирков до денес. Реферати од научниот собир одржан во Скопје на 16 и 17 декември 1993.* Скопје: Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“: 113 – 118.

Миркуловска Милица 2005: „Категоријата определеност во текстовите на Мисирков“. *Делото на Крсте Мисирков. Зборник од меѓународниот научен собир по повод стогодишнината од излегувањето на книгата За македонските работи одржан во Скопје на 27 – 29 ноември 2003 година. Том 2.* Скопје: Македонска академија на науките и уметностите: 285 – 291.

Миркуловска Милица 2008: „Определеноста во „За македонските работи“ од Крсте Мисирков“. *Македонскиот јазик. Минато, сегашност, иднина. Реферати од научниот собир по повод 50-годишнината од основањето на Институтот.* Скопје: Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“: 155 – 162.

Мисирков Крсте 2002: *За македонските работи* (София, 1903). Скопје: Јубилејно фототипно издание на Матица македонска.

Мисиркова-Руменова Ката 2005: „За раните години на Крсте Петков Мисирков“. *Делото на Крсте Мисирков. Зборник од меѓународниот научен собир по повод стогодишнината од излегувањето на книгата За македонските работи одржан во Скопје на 27 – 29 ноември 2003 година. Том 1.* Скопје: Македонска академија на науките и уметностите: 53 – 61.

Паноска Ружа 1996: „Едно потсетување на пораката од К. П. Мисирков да си го чуваме и милуваме нашиот јазик“. *Македонскиот јазик од Мисирков до денес. Реферати од научниот собир одржан во Скопје на 16 и 17 декември 1993.* Скопје: Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“: 29 – 34.

Пеев Коста 2005: „Македонскиот стандард во светлината на Мисирковите лингвистички погледи“. *Делото на Крсте Мисирков. Зборник од меѓународниот научен собир по повод стогодишнината од излегувањето на книгата За македонските работи одржан во Скопје на 27 – 29 ноември 2003 година. Том 2.* Скопје: Македонска академија на науките и уметностите: 197 – 211.

Петковска Благица 2010: „Македонскиот стандарден јазик како средство и содржина во одделенската настава“. *Меѓународен македонистички собир. Реферати од научниот собир одржан 29 – 31 август 2008 г. во Охрид*. Скопје: Филолошки факултет „Блаже конески“: 289 - 295.

Ристовски Блаже 1996: „Азбуката и правописот на Крсте Мисирков во новопронајдениот ракопис на македонски јазик од 1900 година“. *Македонскиот јазик од Мисирков до денес. Реферати од научниот собир одржан во Скопје на 16 и 17 декември 1993*. Скопје: Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“: 35 – 47.

Ристовски Блаже 2000: „Мисирковата кодификација во светлоста на кодификацијата на соседните словенски јазици“. *Процесот на стандардизацијата на македонскиот јазик во споредба со соодветните процеси во другите словенски и балкански јазици. Тркалезна маса по повод 125-годишнината од раѓањето на Крсте Мисирков*. Скопје: Македонска академија на науките и уметностите: 55 – 71.

Ристовски Блаже 2005: „Сто години за македонските работи“. *Делото на Крсте Мисирков. Зборник од меѓународниот научен собир по повод стогодишнината од излегувањето на книгата За македонските работи одржан во Скопје на 27 – 29 ноември 2003 година. Том 1*. Скопје: Македонска академија на науките и уметностите: 37 – 49.

Ристовски Блаже 2011: *Крсте П. Мисирков (1874 – 1926). Прилог кон проучувањето на развитокот на македонската национална мисла*. Скопје: Матица македонска.

Тантуровска (Ѓоргиевска) Лидија 1998: *Директниот и индиректниот објект во јазикот на македонските автори од XIX век*. Скопје: Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“.

Тантуровска Лидија 2005: „За македонските работи“ и научниот функционален стил“. *Делото на Крсте Мисирков. Зборник од меѓународниот научен собир по повод стогодишнината од излегувањето на книгата За македонските работи одржан во Скопје на 27 – 29 ноември 2003 година. Том 2*. Скопје: Македонска академија на науките и уметностите: 253 – 264.

Тантуровска Лидија 2013: *Јазичен бележник*. Скопје: Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“.

Тантуровска Лидија 2014: *За идентитетот на македонскиот јазик*. Скопје: Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“.

Тополињска Зузана 2005: „Лингвистичката мисла на Мисирков“. *Делото на Крсте Мисирков. Зборник од меѓународниот научен собир по повод стогодишнината од излегувањето на книгата За македонските работи одржан во*

Скопје на 27 – 29 ноември 2003 година. Том 2. Скопје: Македонска академија на науките и уметностите: 11 – 17.

Тоциновски Васил, Младеноски Ранко 2010:*Македонски јазик и литература за II година за средно стручно образование (за сите струки)*. Скопје: Графички центар дооел.

Summary

It's safe to say that Missirkov, has its place in the curricula for the subject – Macedonian language. According to the curriculum for this subject, Misirkov is present in primary and secondary education. In primary education, Misirkov is present as methodical unit in ninth-grade and in secondary education: first-year of three-year vocational education; second-year of four-year vocational education; and third-year of secondary (high) school. The methodical units for Misirkov are usually located in the program area: Language. Therefore, in this respect, we decided to give a brief overview of the methodical units about Misirkov present in primary and secondary education.